

ترجمه‌های تکراری و موازی در ایران

سال‌های سال است که بحث ترجمه‌های تکراری و موازی به‌عنوان یکی از آسیب‌های حوزه نشر مطرح می‌شود و در باره آفات و ضررهای آن بسیار بحث شده است؛ ولی هنوز شاهد رشد آنها هستیم و راه حل قابل اتکایی برای آن اندیشیده نشده است. شاید برخی به درستی به این مسئله اشاره کنند که ترجمه دوباره اثری ارزشمند که قبلاً ترجمه کامل و درستی از آن ارائه نشده است ضروری باشد، ولی آیا همه ترجمه‌ها تکراری به‌ویژه ترجمه‌هایی که به صورت موازی و بدون اطلاع مترجمان صورت می‌گیرد نیز از چنین وضعیتی برخوردار است. در کشورهایی که از قوانین مالکیت ادبی و هنری بین‌المللی پیروی می‌کنند، با توجه به ماهیت قوانین و ضرورت اخذ مجوز از ناشر و نویسنده اصلی اثر، چنین مشکلی وجود ندارد و در نتیجه ضمن صرفه‌جویی در زمان و توانایی مترجمان و سرمایه‌ناشران، تلاش‌ها صرف ترجمه آثاری می‌شود که قبلاً ترجمه نشده‌اند و ناشر با توجه به هزینه صرف‌شده و انحصاری بودن قرارداد نشر، سفارش ترجمه را به مترجمان توانا و ماهر می‌دهد. بهتر است به‌جای ترجمه‌های تکراری و موازی، به ترجمه آثاری پرداخته شود که قبلاً ترجمه نشده و بالقوه قابلیت ترجمه و عرضه در بازار کتاب کشور را دارد، اگر نیک بنگریم خواهیم دید که این دست آثار، بسیار فراوانند. کاهش ترجمه‌های تکراری ضمن کمک به اقتصاد نشر به شناساندن آثار و نویسندگان جدید به خوانندگان ایرانی نیز کمک می‌کند.

ترجمه تکراری علاوه‌بر اتلاف سرمایه‌ناشران، توان و تلاش‌های مترجمان و ضررهای اقتصادی به صنعت نشر، آفات و مشکلات دیگری نیز دارد که به‌اختصار می‌توان به افزایش ترجمه‌های نازل و کم‌کیفیت، ضربه به اثر اصلی به علت ترجمه ضعیف و از بین رفتن سبک نویسنده اصلی اثر، شکل‌گیری کتاب‌هایی که فاقد حداقل اصول علمی و استانداردهای کتاب اصلی هستند و کاهش اعتماد خوانندگان با مطالعه ترجمه‌های کم‌کیفیت اشاره کرد.

بررسی وضعیت بازار کتاب‌های ترجمه، نشان می‌دهد چند عامل در افزایش ترجمه‌های تکراری موثر است. یکی از مهم‌ترین عوامل سود اقتصادی حاصل از ترجمه آثار است، این مسئله بیشتر در مورد کتاب‌هایی صدق می‌کند که جوایز معتبر بین‌المللی را کسب کرده و با استقبال جهانی مواجه شده‌اند و ناشران برای ترجمه سریع آن و عرضه آن در بازار تمام تلاش خویش را به‌کار می‌گیرند و حتی در مواردی دست به دامن مترجمان تازه‌کار و کم‌تجربه می‌شوند؛ و این عامل کمتر درباره کتاب‌های تخصصی و علمی مصداق پیدا می‌کند. عوامل دیگر عبارتند از: نارضایتی مردم از ترجمه‌ها ضعیف (این مسئله ناشران حرفه‌ای و مترجمان صاحب‌نام را ترغیب می‌کند تا با توجه به اهمیت کتاب اصلی و ضعف ترجمه انجام‌شده، دست به ترجمه مجدد آن بزنند)؛ و عدم توانایی برخی از ناشران و مترجمان در رصد کردن کتاب‌های در دست ترجمه و ارتباط بسیار کم آنها با سایر مترجمان.

اطلاع‌رسانی درباره کتاب‌های در دست ترجمه کمک می‌کند تا از ترجمه تکراری و موازی کاسته شود و توان مترجم و سرمایه ناشر صرف امور مهم‌تر و ترجمه آثار دیگری شود. ایجاد پایگاه اطلاع‌رسانی برای آثار در دست ترجمه، می‌تواند از ترجمه‌های تکراری و موازی بکاهد. ارائه اطلاعات کتابشناختی از اثر در دست ترجمه، مشخصات مترجم، ناشر اثر در دست ترجمه (در صورت مشخص بودن)، زمان پیش‌بینی شده برای اتمام و نظایر آن می‌تواند ارزش افزوده زیادی برای صنعت نشر ایجاد نماید. البته نباید از مشکلات احتمالی اندکی که شکل‌گیری چنین پایگاهی ممکن است ایجاد کند، نیز غافل بود. نهادهایی چون سازمان اسناد و کتابخانه ملی و مؤسسه خانه کتاب با توجه به رسالت اطلاع‌رسانی و ارتباطات وسیعی که دارند، شاید بهترین گزینه برای راه‌اندازی چنین پایگاهی باشند.

البته با وجود اهمیت ایجاد چنین پایگاهی و ارزش افزوده‌ای که متوجه صنعت نشر کشور خواهد کرد بر نگارنده کاملاً مشخص نیست با توجه به وضعیت بازار کتاب ایران و توجه برخی از ناشران به کتاب‌هایی خاص و بازاری، آیا مترجمان و ناشران حاضر خواهند بود آثاری که در دست ترجمه دارند را اطلاع‌رسانی کنند و مشخصات آن را در اختیار دیگران قرار دهند؟ به نظر می‌رسد اطلاع‌رسانی موثر و درست در این باره، ضمن ترغیب مترجمان و ناشران به همکاری، به کاهش ترجمه‌های تکراری و موازی کتاب‌های تخصص و علمی کمک زیادی خواهد کرد، هرچند در وضعیت فعلی ممکن است تاثیر کمی در کاهش ترجمه کتاب‌های بازاری داشته باشد.

با توجه به اهمیت موضوع و اینکه در حال حاضر نهادی مسئول اطلاع‌رسانی درباره کتاب‌های در دست ترجمه نیست، اطلاع‌رسانی نشریات حوزه کتاب می‌تواند کمک مؤثری به این مسئله نماید. کتاب هفته از مجموعه نشریات مؤسسه خانه کتاب، در چند سال گذشته در صفحه «روایت اول شخص» خود به روایت خود نویسندگان و مترجمان به معرفی برخی آثار در دست تالیف و ترجمه پرداخته است. ولی با توجه به حجم آثار در دست تالیف و ترجمه این نشریه به تنهایی توانایی پوشش دادن کل آثار و تلاش‌های نویسندگان و مترجمان را ندارد و لازم است به صورت تخصصی نیز اطلاع‌رسانی آثار در دست انجام مورد توجه قرار گیرد. کتاب ماه کلیات می‌تواند نقش اطلاع‌رسانی آثار در دست ترجمه حوزه موضوعی خویش را تا شکل‌گیری پایگاهی جامع بر عهده گیرد، هر چند اطلاع‌رسانی در این حوزه از سوی نشریات، سازمان‌ها، نهادهای متعددی به هم‌افزایی و تاثیرگذاری بیشتر منجر خواهد شد. امیدوارم نهادهای مسئول به اهمیت موضوع توجه کرده و نسبت به راه‌اندازی پایگاهی جامع در این خصوص اقدام کنند و به ساماندهی ترجمه در ایران کمک کنند.

داریوش مطلبی

سردبیر